

August Grychowski

Na marginesie notatki autobiograficznej Biernata z Lublina

Pamiętnik Literacki : czasopismo kwartalne poświęcone historii i krytyce
literatury polskiej 52/4, 519-521

1961

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

II. M A T E R I A Ł Y I N O T A T K I

AUGUST GRYCHOWSKI

NA MARGINESIE NOTATKI AUTOBIOGRAFICZNEJ BIERNATA Z LUBLINA

Niniejsze uwagi stanowią komentarz do notatki autobiograficznej Biernata z Lublina, ogłoszonej przez ks. Kamila Kantaka¹. Z notatki tej dowiadujemy się, że Biernat, mając lat 18, rozpoczął pracę zarobkową jako *scriba*, czyli pisarz czy sekretarz starosty łukowskiego, Jana Zieleńskiego. Mieszkał wtedy w Łukowie lub Zarzeczcu w powiecie łukowskim, majątku dziedzicznym Zieleńskiego², który za swe zasługi w służbie królewskiej otrzymał starostwo łukowskie w roku 1478³. Jeżeli Biernat w tym właśnie roku objął u niego posadę, to najwcześniejsza data jego urodzin przypadłaby na rok 1460. Drugim jego chlebodawcą był Gotard Bystram, starosta w Rogoźnie pod Grudziądzem, zasłużony w wojnie trzynastoletniej dowódca królewskiej chorągwi⁴. W Rogoźnie wznosił się na stromej górze warowny zamek o 7 bramach (zbudowany przez Krzyżaków u ujścia Jarzęgi do Osy), którego ruiny dochowały się do naszych czasów⁵. Ponieważ w zamku znajdowała się kaplica, Biernat pełnił może obok funkcji sekretarza obowiązki kapelana, posiadał bowiem święcenia kapłańskie⁶. Gotard Bystram był żonaty z Martą z Dąbrówki, siostrą Jana, kasztelana chełmińskiego⁷. Po śmierci Gotarda, która nastąpiła najpóźniej w r. 1486, Marta procesowała się o spadek po mężu z jego bratem Mikołajem Bystramem. Proces zakończył się decyzją królewską z 24 stycznia 1487, nie-

¹ Ks. K. KantaK, *Nowe szczegóły biograficzne o Biernacie z Lublina*. Reformacja w Polsce, 1934, s. 160—161.

² *Matricularum Regni Poloniae*. Pars IV, vol. 3. Varsoviae 1915, s. 416.

³ *Tamże*, pars I (1905), s. 76.

⁴ J. Długosz, *Dziejów polskich ksiąg dwanaście*. Przekład K. Mecherzyńskiego. T. 5. Kraków 1870, s. 377, 395—397, 416.

⁵ *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*. T. 9. Warszawa 1888, s. 682—683.

⁶ KantaK, *op. cit.*, s. 160: „*Qui leges postea, Bernardi Lublinii sacerdotis meminervis*“.

⁷ *Matricularum Regni Poloniae*, pars IV, vol. 3, s. 416.

korzystną dla wdowy⁸. Po śmierci Gotarda Biernat pozostał jeszcze jakiś czas u Marty. Skoro był on na pewno w Rogoźnie w r. 1486, to za najpóźniejszą datę jego urodzin uważać należy rok 1467, jeżeli przypuścimy, że dopiero w r. 1486 objął posadę w Rogoźnie, a w r. 1485 w Łukowie.

Z Rogoźna przeniósł się Biernat do Krakowa, do sławnego humanisty Kallimacha, który zatrudnił go prawdopodobnie przy przepisywaniu na czysto, ukończonych wówczas przez siebie dzieł historycznych o Attyli i Władysławie Warneńczyku. Ponieważ w 1487 r. spłonął jego księgozbiór, a król dał mu subsydium na odbudowanie warsztatu literackiego, Biernat był zapewne czynny przy tej odbudowie⁹. Nie wykluczone, że pobyt u Kallimacha przyczynił się do rozbudzenia w Biernacie aspiracji literackich. W lutym 1490 udał się Kallimach do Lublina, by otrzymać od króla instrukcje przed wyjazdem w poselstwie do Rzymu¹⁰. Możliwe, że razem z nim Biernat pojechał do swego rodzinnego miasta, gdzie znalazł pracę u miejscowego kupca Łazarza.

Następnym chlebodawcą Biernata był Mikołaj Bystram (brat starosty Gotarda, właściciel Radlina w powiecie lubelskim), który — zdaje się — zaangażował go jako nauczyciela swego syna Stanisława¹¹. O dwie mile od Radlina leży miasteczko Bełżyce, będące wówczas własnością Pileckich¹². Dzięki temu sąsiedztwu Biernat zapoznał się z Janem Pileckim, wojewodą ruskim, i w 1492 r. otrzymał od niego wymarzoną posadę. W Pilicy, miasteczku leżącym u źródeł rzeki tej samej nazwy, w dzisiejszym powiecie olkuskim, spędził Biernat 24 lata beztrudnego życia, oddając się lekturze i pracy literackiej. Tu przełożył z łaciny pierwszą swoją książkę — modlitewnik *Raj duszny*. Postępując za stwierdzeniem Brücknera, że „cała niemal literatura polska do r. 1548 orientowała się głównie wedle kobiety. Dla niej układano modlitewniki, księgi lekarskie [...], wybierano legendy [...]”¹³ — można poszukiwać adresatów utworu i przypuścić, że dziełko Biernata, przeznaczone dla wojewodziny Pileckiej lub Barbary z Oleśnickich Pileckiej, żony Jana, starosty lubelskiego, było wyrazem wdzięczności złożonym rodzinie za zapewnienie mu spokojnej egzystencji.

⁸ W roku 1485 Gotard żył jeszcze, gdyż zrobił zapis dla swej żony w wysokości 2500 florenów węgierskich. Zob. *Matricularum Regni Poloniae*, pars IV, vol. 3, s. 416—417.

⁹ Por. J. Garbaciak, *Kallimach jako dyplomata i polityk*. Kraków 1948, s. 110. *Rozprawy Wydziału Historyczno-Filozoficznego PAU*. T. 71. nr 4.

¹⁰ *Tamże*, s. 116—117.

¹¹ Stanisław, syn Mikołaja z Radlina, zapisał się na Akademię Krakowską w roku 1499. Por. *Album studiosorum Universitatis Cracoviensis*. T. 2. Kraków 1892, s. 52.

¹² J. Długosi *Liber beneficiorum*. T. 2. Kraków 1863/1864, s. 270.

¹³ A. Brückner, *Dzieje kultury polskiej*. Wyd. 3. T. 2. Warszawa 1958, s. 272.

Z wyżej omówionej notatki autobiograficznej wynika zatem, że najwcześniejszą datą urodzenia Biernata może być rok 1460, najpóźniejszą — 1467. Pobyt jego u sześciu chlebobawców da się ująć w następujące daty:

Jan Zielenki	— Łuków (1478)
Gotard Bystram	— Rogoźno 1486
Marta Bystramowa	— Rogoźno 1487 (1488)
Kallimach	— Kraków (1488) 1489
Lazarz, kupiec	— Lublin 1490
Mikołaj Bystram	— Radlin 1491
Pileccy	— Pilica 1492—1516.

Jerzy Ziomek we wstępie do *Wyboru pism*¹⁴ wyraża przypuszczenie, że Biernat pochodził z ubogiej plebejskiej rodziny, skoro musiał szukać chleba na służbie. Jednakże radykalizm twórczości Biernata może podsunąć odmienną hipotezę: pisarz pochodził z zamożnej rodziny mieszczańskiej, z którą popadł w konflikt i z którą zerwał na skutek swoich przekonań. Z notatki autobiograficznej można by wysnuć jeszcze inne przypuszczenie: że ojciec Biernata pozostawał w jakichś stosunkach z Zamkiem lubelskim jako dostawca, skoro jego syn otrzymał pierwsze posady u starostów grodowych, którzy w sprawach służbowych bywali na Zamku w czasie pobytu tam króla Kazimierza. Również znajomość z Kallimachem datować się może z czasów pobytu humanisty na Zamku lubelskim w charakterze nauczyciela królewiczów¹⁵.

¹⁴ Biernat z Lublina, *Wybór pism*. Opracował J. Ziomek. Wrocław 1954, s. XXI. Biblioteka Narodowa. Seria I, nr 149.

¹⁵ Garbacik, *op. cit.*, s. 34, 38.